

УДК 334.012.64 (477)(045)

Основні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні

Лозовський О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Яремко А.О.

студентка
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто сучасний стан малого бізнесу в Україні. Проаналізовано динаміку розвитку малих підприємств за останні роки. Охарактеризовано основні нововведення та їх вплив на функціонування підприємницького сектору економіки України. Узагальнені основні перешкоди на шляху відкриття власної справи, запропоновані варіанти їх вирішення для суб'єктів господарювання. Визначені пріоритетні напрями державної політики у сфері розвитку малого бізнесу, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Ключові слова: малий бізнес, підприємництво, економіка, бізнес-інкубатори, державна підтримка малого бізнесу.

Лозовский О.М., Яремко А.О. ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрено современное состояние малого бизнеса в Украине. Проанализирована динамика развития малых предприятий за последние годы. Охарактеризованы основные нововведения и их влияние на функционирование предпринимательского сектора экономики Украины. Обобщены основные препятствия на пути открытия собственного дела, предложены варианты их решения для субъектов хозяйствования. Определены приоритетные направления государственной политики в сфере развития малого бизнеса, направленные на повышение конкурентоспособности национальной экономики.

Ключевые слова: малый бизнес, предпринимательство, экономика, бизнес-инкубаторы, государственная поддержка малого бизнеса.

Lozovskyi O.M., Yaremko A.O. THE MAIN TENDENCIES OF THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN UKRAINE

The article deals with the current state of small business in Ukraine. The dynamics of small enterprises development in recent years has been analyzed. The main innovations and their influence on the functioning of the business sector of the Ukrainian economy are described. The main obstacles of setting up a business are generalized and the solutions for business entities are proposed. The article asserts the priority directions of the state policy in the field of small business development which are aimed at increasing the competitiveness of the national economy.

Keywords: small business, entrepreneurship, economy, business incubators, state support for small business.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головною ознакою прогресивного розвитку будь-якої країни є ефективне функціонування підприємницької діяльності. Виконуючи роль головного чинника інноваційного розвитку, малий бізнес потребує суттєвого зростання його економічної ефективності. Активізація підприємницького потенціалу є одним з основних шляхів виходу з економічної кризи та підвищення конкурентоспроможності України в контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів. Підприємництво є рушійною силою народного господарства, забезпечує створення нових робочих місць та сприяє активному надходженню податків до держав-

ного бюджету. Проблема підтримки розвитку малого бізнесу є пріоритетним напрямом державної політики у сучасних умовах господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливості розвитку малого підприємництва в Україні відображені у працях З.С. Варналія, В.Є. Вороніна, С.Г. Дриги, В.М. Геєця, Я.А. Жаліла, О.Є. Кузьміна, О.В. Кужель, Е.М. Лібанової, Д.В. Ляпіна, В.П. Петренка та інших відомих вітчизняних науковців та економістів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання функціонування малого бізнесу розглядаються у працях

багатьох іноземних та вітчизняних фахівців у галузі економіки, а тому на сучасному етапі важливо сформувати єдину комплексну стратегію розвитку підприємництва з урахуванням досвіду країн із розвинутою ринковою економікою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні та визначення напрямів активізації його діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення високої частки зайнятості населення, формування конкурентного середовища, надання ринковій економіці необхідної гнучкості, здійснення розвитку інноваційного та інвестиційного потенціалу – основні функції, які виконують малі підприємства. Варто зазначити, що сучасний стан підприємництва в Україні характеризується позитивними та негативними (дестабілізуючими) факторами. Для досягнення економічного зростання необхідно розвивати сектор малого та середнього бізнесу, які зараз функціонують у досить складних та неоднозначних умовах.

У сучасній дослідницькій парадигмі домінує декілька підходів до вивчення процесу розвитку малого бізнесу:

1) оцінка загальних економічних, інституційних, соціальних і політичних умов розвитку підприємництва у широкому контексті;

2) аналіз умов розвитку малого бізнесу з акцентом на інституційні зміни, які відбуваються на мікрорівні, а також на здатності й можливості підприємців здійснювати певну діяльність;

3) визначення макроекономічних передумов підвищення підприємницької активності з урахуванням структурних параметрів зростання.

До найбільш важливих передумов сталого розвитку малого бізнесу відносять:

– максимально вільний доступ до ринків та фінансових ресурсів;

– високу якість людських ресурсів, зосереджених у «малій економіці»;

– сприятливу економічну кон'юнктуру, поглиблення співпраці з великим бізнесом і державою;

– значний рівень інноваційної активності;

– розвинуту підприємницьку інфраструктуру;

– мінімальне податкове навантаження та адміністративне регулювання [1, с. 20].

Функціонування малого підприємництва визначає принципи взаємодії держави і ринку

на мікрорівні. Наукові засади успішного функціонування малого підприємництва в національній економіці схематично зображено на рис. 1 [2, с. 8].

Зарубіжний досвід доводить нам те, що між державою і бізнесом має бути тісний взаємозв'язок. При цьому державі відводять роль регулятора економічних процесів, створення прозорого конкурентного середовища, надання підтримки у вигляді кредитів, субсидій. Зі свого боку малі підприємства, частка яких у загальному обсязі перевищує великі та середні, повинні підтримувати «чесну гру» на ринку, сприяти залученню капіталу та інвестицій, а також вдосконалювати свою продукцію, орієнтуючись на міжнародні стандарти.

Аналізуючи основні бізнес-тенденції нашої країни (табл. 1), зауважимо, що з кінця грудня 2016 року постійно знижується кількість зареєстрованих приватних підприємців. Однією з причин є те, що Президент підписав зміни щодо роботи фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП), і тому ті, хто належать до другої та третьої групи, змушені платити єдиний соціальний внесок – 704 гривні на місяць, навіть якщо не мають доходу. Як наслідок, багато фірм припиняють свою діяльність.

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва (на 36 660 підприємств у 2016 році порівняно з 2015 роком). Реєстраційні дані щодо фізичних осіб-підприємців свідчать про те, що темпи припинення діяльності суб'єктів малого бізнесу набагато швидші, ніж темпи відкриття нових суб'єктів господарювання. Масове закриття ФОПів здійснюється в кожній області України, найбільше – у Київській (17 176), Харківській (12 390) та Дніпропетровській (11 196) області [3]. Як правило, закриваються підприємці роздрібною та оптовою торгівлю, складських та транспортних послуг.

Наведені дані свідчать про сповільнений розвиток цього сектору економіки, що пов'язано з такими макроекономічними факторами, як політична криза в країні, низька купівельна спроможність вітчизняного споживача, високі ставки податків, інфляція, корупція, бюрократизація, недосконала законодавча база, регулярний тиск контролюючих органів, недоступність реальних кредитних програм, відсутність повномасштабної державної підтримки, конкуренція та інші.

Бізнес-середовище в нашій країні є нестійким, тому необхідно встигати пристосовуватися до нововведень та приймати швидкі, але

обдумані рішення. Правила відкриття власної справи та ведення бізнесу постійно змінюються, переглядаються, вводяться в дію нові закони та підзаконні акти. Крім того, сучасний підприємець не усвідомлює, що очікує його в майбутньому і як ці зміни впливатимуть на його діяльність. Регуляторне поле для функціонування бізнесу є нестабільним і непрогнозованим, тому іноземні інвестори неохоче вкладають свої кошти у розвиток вітчизняних підприємств.

Водночас існує потреба у повномасштабній державній підтримці бізнесу: відкритий доступ до інформації, отримання безкоштовних консультацій, допомога в оформленні документів тощо. Необхідно реалізувати політику, яка активізуватиме підприємницьку діяльність, забезпечить кожного підприємця-початківця можливістю звернутися у спеціалізований інформаційний чи консультативний центр для з'ясування всіх питань.

Значною перешкодою у розвитку малого бізнесу є чинна система адміністрування

касових апаратів, що створює корупційні можливості для фіскалів та перекладає на плечі підприємців всі ризики, пов'язані з її обслуговуванням і можливими збоями під час передачі звітності [4]. Саме малі підприємства є основними платниками податків, які формують наповнення державного бюджету, а постійні перевірки, зміни в системі оподаткування також негативно впливають на функціонування підприємницьких структур.

Проблеми недосконалої законодавчої бази, політичне підприємництво, високі ставки податків, відсутність фінансової підтримки з боку держави стимулюють нелегальну підприємницьку діяльність. Україна входить у трійку держав за рівнем тіньової економіки, а це негативно відображається на добробуті населення, тому ця проблема потребує негайного вирішення.

Європейський Союз допомагає малому бізнесу за допомогою кредитних гарантій, компенсацій витрат на виплату відсотків за позиками, інвестицій в акціонерний капітал.

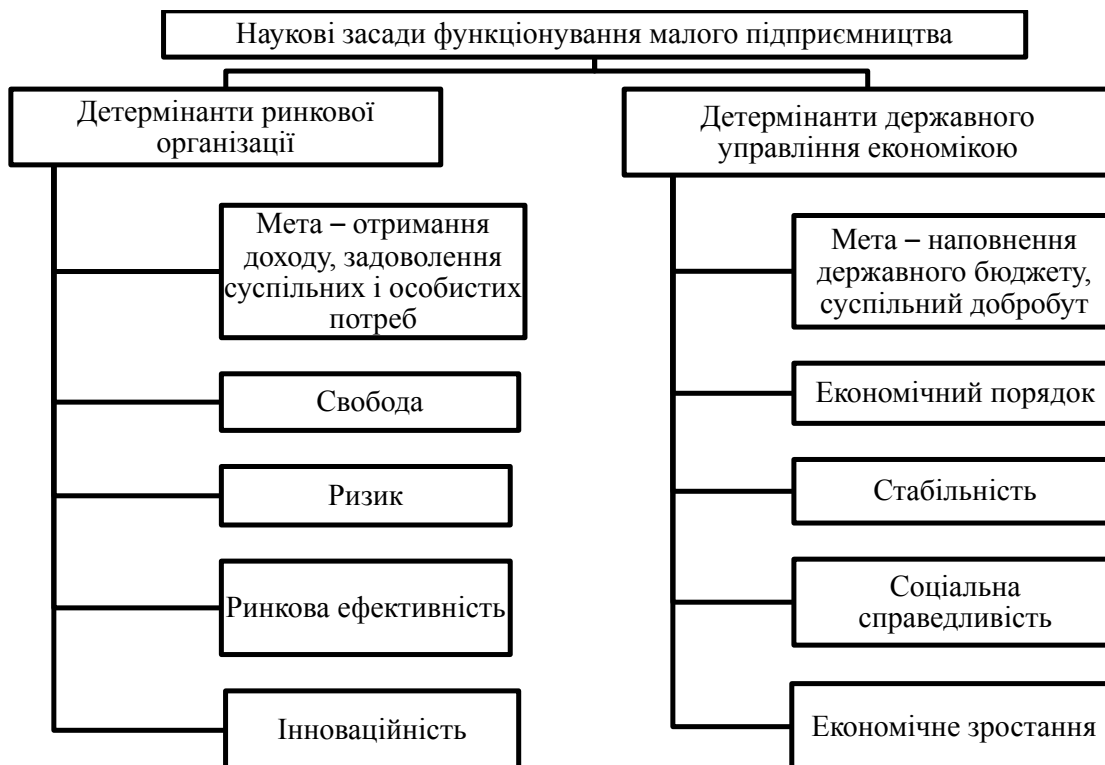

Рис. 1. Наукові засади успішного функціонування малого підприємництва

Таблиця 1

Кількість малих (у т. ч. мікро-) підприємств у 2013–2016 рр.

Кількість суб'єктів підприємницької діяльності	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
малі підприємства	373 809	324 598	327 814	291 154
з них мікропідприємства	318 477	278 922	284 241	247 695

А в Україні поки що подібні програми підтримки та розвитку підприємництва існують здебільшого на папері, а підприємцям залишається сподіватися тільки на себе. З одного боку, держбюджет, як і вся система державних і комерційних банків, переживає не найкращі часи. З іншого, обмежений доступ до фінансування – нагальна проблема українських підприємців, особливо з урахуванням складної економічної ситуації [5].

Незважаючи на бар'єри, які існують на шляху відкриття власної справи, зазначимо, що є переваги (фактори), які змушують людей займатися підприємницькою діяльністю. У світі практично немає такої сфери, яка могла б функціонувати без продукції та послуг малого бізнесу. Він мобільний, швидко реагує на зміни та потреби ринку, характеризується високою ефективністю капіталовкладень та прибутковістю. Тому важливо всередині країни створити оптимальні умови для відкриття власної справи, за яких кожен підприємливий громадянин зможе реалізувати свої комерційні цілі. Це принесе користь для суспільства в напрямі зменшення безробіття, створення нових робочих місць, зниження соціальної напруги, підвищення добробуту населення тощо.

Фахівці радять обирати ту сферу діяльності, в якій людина найбільш обізнана, тобто улюблена справа (інтерес) може стати поштовхом до започаткування своєї фірми. Насамперед потрібно проаналізувати актуальність новоствореної бізнес-ідеї у своєму регіоні, тобто здійснити комплексне дослідження ринку і з'ясувати, чи зможе мале підприємство задовольнити потреби споживачів та успішно функціонувати на конкурентному ринку. Важливим етапом є також постановка цілей, що допоможе сформувати комплексну стратегію та конкурентні переваги. Загалом, необхідно скласти бізнес-план, який міститиме загальну інформацію про товар (послугу) та економічні обґрунтування.

Не кожен вид бізнесу вимагає значних капіталовкладень, особливо якщо це мікропідприємство, де немає найманих осіб, адже не потрібно буде витратити кошти на оплату праці людей, на оренду офісу тощо. Якщо скласти креативний бізнес-план, то можна подати заяву на участь у конкурсі та отримати грант від місцевої влади, громадської організації чи держави. Відвідуючи певні тренінги, семінари чи лекції, курси підвищення кваліфікації, можливо також знайти і зацікавити інвестора, який підтримає цю ідею.

Слід виокремити пріоритетні напрями відкриття малого бізнесу на сучасному етапі:

- відкриття Інтернет-магазину. Практично кожна людина хоча б раз у своєму житті здійснювала покупку онлайн, а кількість покупців через мережу Інтернет зростає з кожним роком. Перевагами є порівняно невеликі капіталовкладення та швидкий термін окупності. Спеціальні навички – володіння інструментами електронного маркетингу;

- організація доставки їжі. Порівняно новий напрям із досить невисоким рівнем конкуренції. Він є доволі перспективним, адже працівники віддають перевагу замовленню обіду в офіс, щоб не витратити час на відвідування закладу ресторанного господарства;

- бізнес по франшизі. Як відомо, франшиза дає власникові бізнесу низку переваг, таких як швидкий старт, відсутність необхідності тестувати бізнес-модель, перевірені методи організації роботи та залучення клієнтів. Тобто знижується ризик збитковості проекту, швидший термін окупності;

- соціально-орієнтований бізнес. Це такий вид бізнесу, який орієнтований на різні соціальні групи, він потребує відносно невеликого обсягу інвестицій для старту, а також є доступним для потенційних клієнтів;

- освітні курси. Потреба в них постійно зростає, адже в умовах динамічного ринку праці вимоги до профільних фахівців зростають. Важливим і водночас найскладнішим етапом є підбір кваліфікованого персоналу.

Світовий досвід доводить, що одним із найуспішніших шляхів розвитку і підтримки підприємництва є інкубація бізнесу, або надання підтримки суб'єкту підприємницької діяльності, що починає власний бізнес, з метою спрощення, полегшення та прискорення входження його в ринок і досягнення бажаного підприємницького ефекту. Підтримка, яка забезпечується інкубацією, значною мірою допомагає початківцям набути необхідного професіоналізму щодо вибраної сфери діяльності, сприяє подоланню ринкових і штучних бар'єрів під час створення бізнес-структури та на початковому етапі розвитку. І якщо, за статистикою, самостійно виживають у середньому близько третини створених фірм, то серед тих, хто скористався підтримкою бізнес-інкубаторів, як правило, стають успішними понад 85% учасників [6].

Наше бачення ролі бізнес-інкубаторів полягає в тому, що ці структури дійсно необхідні в Україні, оскільки допомагають новим бізнес-єдиничам у процесі їх становлення. Оскільки

«новачки» у бізнесі є ще недосвідченими гравцями, то для них це чудова можливість стати успішним суб'єктом підприємницької діяльності та прибутковим бізнесом. Сьогодні також користуються неабиякою популярністю студентські бізнес-інкубатори, які функціонують на базі університетів та допомагають сформувати підприємницьку культуру й активність молодих людей.

Отже, проаналізувавши основні тенденції розвитку малого бізнесу, можна визначити такі найбільш пріоритетні напрями стимулювання та активізації підприємницького потенціалу в Україні, як:

- забезпечення стабільної податкової системи;
- законодавче запровадження матеріальної та кримінальної відповідальності для контролюючих органів, що перевищують свої повноваження під час проведення перевірок малого бізнесу;
- стимулювання інвестицій та інновацій у сектор економіки;
- скорочення надмірних штрафів та санкцій;
- стимулювання експорту;
- розширення можливостей безмитних поставок вітчизняних товарів за кордон, в тому числі до ЄС;
- розвиток державної підтримки підприємства, створення потужної законодавчої бази;
- підвищення соціальної захищеності бізнесу;

– впровадження нових можливостей кредитування та фінансування малого бізнесу тощо.

Таким чином, малий бізнес відіграє важливу роль у зростанні конкурентоспроможності національної економіки. У розвинених країнах основне місце в системі господарських відносин займають саме малі підприємства, які сприяють здійсненню структурної перебудови економіки, насиченню ринку товарами і послугами та формуванню середнього класу. Економічний та соціальний розвиток України залежить від ефективного функціонування малого бізнесу та створення оптимальних умов для його розвитку. Тому підтримка цього сектору має стати пріоритетним завданням уряду, що забезпечить перехід економіки на якісно новий рівень.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, малий бізнес відіграє важливу роль у зростанні конкурентоспроможності національної економіки. У розвинених країнах основне місце в системі господарських відносин займають саме малі підприємства, які сприяють структурній перебудові економіки, насиченню ринку товарами і послугами та формуванню середнього класу. Економічний та соціальний розвиток України залежить від ефективного функціонування малого бізнесу та створення оптимальних умов для його розвитку, тому підтримка цього сектору має стати пріоритетним завданням уряду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Орлова В.О. Розвиток малого бізнесу: сучасні реалії та нові напрями державної політики / В.О. Орлова // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 5–6(1). – С. 18–22.
2. Власенко І. В. Функціонування малих підприємств в економіці України: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / І.В. Власенко; Хмельниць. нац. ун-т. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
3. Статистичний збірник «Україна у цифрах – 2016»: [Електронний ресурс] / Державна служба статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Кушнір О.К. Малий бізнес в Україні: проблеми розвитку / О.К. Кушнір // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2015. – Вип. 10. – С. 178–183.
5. Жаліло Я. Євроасоціація і нові можливості розвитку малого бізнесу в Україні / Я. Жаліло // Дзеркало тижня. – 2015. – 21 лист. – С. 7.
6. Паламарчук О.М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні / О.М. Паламарчук // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22(1). – С. 99–104.
7. Табінський В.А. Деякі аспекти розвитку малого підприємництва в Україні / В.А. Табінський, А.П. Сімон, А.В. Стасюк // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 36–39.